

4. Vernads'kyj V. I. Problemy biohimii' / V. I. Vernads'kyj. – M.: Nauka, 1988. 519, [1] s.
5. Kasavin I. T. Postigaja mnogoobrazie razuma / I. T. Kasavin Zabluzhdajushhij razum: mnogoobrazie vnauchnogo znanija. – M.: Politizdat, 1990. – 464 s.
6. Kondrose Zh.–A. Jeskiz istoricheskoy kartiny progressa chelovecheskogo raz uma / Zh.–A. Kondorse. – M., 1936. – 266 s.
7. Kryms'kyj S. B. Zapyty filosofsk'kyh smysliv / S. B. Kryms'kyj. – K.: PARAPAN, 2003. – 240 s.
8. Mel'nyk V. P. Naukove piznannya: kognityvnyj ta sociokul'turnyj aspekty // Zapysky naukovoogo tovarystva im. Shevchenka. Tom SSLXV. – L'viv, 2013.
9. Polani M. Lichnostnoe znanie. Na puti k postkriticheskoy filosofii / M. Polani // Per. s angl. – Pod red. V. A. Lektorskogo i V. I. Arshinova. – M.: Progress, 1985. – 343 s.
10. Popper K. Logika i rost nauchnogo znanija / K. Popper Izbrannye raboty. – M.: Progress, 1983. – 605 s.
11. Rozin V. M. Tipy i diskursy nauchnogo myshlenija. – M., 2000; Opyt postroenija metodologicheskogo kursa–navigatora dlja uchebnoj temy «Istorija i filosofija nauki» // Filosofskie nauki. – 2005. – №10, 11, 12.
12. Sociologicheskij jenciklopedicheskij slovar': na russkom, anglijskom, nemeckom, francuzskom i cheshskom jazykah / Pod red. akademika Rossijskoj akademii nauk G. V. Osipova. – M.: Izdatel'skaja gruppa INFRA–M, 1998. – 400 s.
13. Filosofskij slovar' / Pod red. I. T. Frolova. – 4–e izd. – M.: Politizdat, 1980. – 559 s.
14. Shestov L. Apofeoz bespochvennosti: Opyt adogmaticheskogo myshlenija / L. Shestov. – L.: Izd-vo Leningrad. un–ta, 1991. – 254 s.

Moravetskiy O. M., graduate student department of history of philosophy of Lviv national University named after Ivan Franko (Ukraine, Lviv), olegfilos@mail.ru

Antropologization scientific rationality as the humanitarization of scientific discourse

Scientific knowledge is an organic process of interaction between objective and subjective, a process of objective reflection of the world combined with the mental world of human consciousness. Science always creates the man with his own ambitions, emotions, goals, values, fantasies.

In this regard, the aim of the article is the study of the phenomenon anthropologization scientific rationality, which is manifested in the process of humanization of scientific discourse.

An important characteristic of science is its intersubjectivity, because the results that it shows, is the result of both individual and collective efforts. Therefore, factors in the Genesis of science in the system of social relations is institutional, intellectual, philosophical, and religious, and even aesthetic. In unscientific forms of knowledge of science finds its ideals, values, goals, showing thus its anthropological (human) dimension.

Using such research methods as: analysis, comparison, synthesis, induction, deduction, analogy and the like.

Keywords: antropologization, science, scientific knowledge, rationality, philosophy of science.

* * *

УДК 323.1(477)

Мофа С. О.,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри соціології, Запорізький національний університет (Україна, Запоріжжя), smofa@mail.ru

НАЦІОНАЛІЗМ І ЙОГО РОЛЬ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Представлена спроба авторського аналізу формування та розвитку українського націоналізму як явища в українському суспільстві, його сьогодення. Метою дослідження є осмислення різноманітних інтелектуальних концепцій та систематизація, у першому наближенні, сутнісних характеристик українського націоналізму з огляду на його роль у минулому, сучасному та майбутньому просторі життєдіяльності української нації. За результатами проведеного аналізу запропоновано бачення основних сутнісних характеристик українського націоналізму та його перспективних напрямів розвитку у розрізі глобалізації та трансформаційних суспільних процесів в Україні.

Ключові слова: націоналізм, патріотизм, нація, національна самосвідомість, держава, глобалізація, національна ідея, національна еліта, ідеологія, національна єдність, державотворення.

В сучасному глобалізованому світі все частіше проявляється певна стійка тенденція відношення до

націоналізму в публічному просторі: або його майже повністю ігнорують, або визначають як багато у чому ганебне, атавістичне явище. Однак, дуже часто при цьому забувають, що, за великим рахунком, націоналізму, як єдиної закінченої, цілісної ідеології не існує. Кожна нація має власне розуміння націоналізму, яке нерозривно пов'язане з суспільно-історичними умовами її розвитку та геополітичними факторами національного буття, з певною стадією онтогенезу нації. Тому узагальнене, тим паче одностороннє, сприйняття цього явища є певною мірою хибним. Український націоналізм у цьому плані також є унікальним, насамперед, у різко антагоністичному сприйнятті його у суспільстві. На превеликий жаль, цей термін вже давно стараннями пропагандистів став своєрідним кліше. При чому відтінок цього кліше прямо залежить від того, на кого працює пропагандист, що вживає це слово: з однієї сторони українських націоналістів представляють «фашистами», бандитами, ворогами України, що ведуть її до погибелі, з іншої – непогрішними патріотами і оборонцями рідної землі. В зв'язку з цим, не втрачає своєї актуальності проблема визначення сутнісних характеристик українського націоналізму, його ролі у життєдіяльності українського суспільства та державотворчих процесах, а також позначення його перспектив в українському національному просторі.

Слід сказати, що теоретичною розбудовою та дослідженням націоналізму як такого займаюся та займається дуже багато дослідників. Серед них такі видатні, монументальні постаті як Й. Г. Гердер, Й. Г. Фіхте, Г. Ф. В. Гегель, К. Маркс, Ф. Енгельс, М. Вебер. Класика української націології та націоналізму представлена працями М. Драгоманова, В. Липинського, Ю. Вассіяна, М. Міхновського, С. Старосольського, Д. Донцова, О. Бочковського та інших.

Серйозні висновки щодо сутнісних характеристик націоналізму містять праці як зарубіжних дослідників, так і вітчизняних мислителів. Серед цього загалу особливо слід виділити праці етнографів (Л. Гумільова, Ю. В. Бромлея, Л. М. Дробіжевої, В. А. Тишкова, Т. Еріксена), культурологів (М. А. Ожевана, М. В. Поповича, Л. Є. Шкляра, С. Вовканича, Ю. І. Римаренко, В. Ю. Сухачева), соціологів (Р. Брубейкера, Е. Д. Сміта, К. Симонс–Симонолевича, М. Шаповалова), політологів (М. Сосновського, С. Ю. Римаренка, В. С. Нерсесянца, В. Коннора), істориків (Р. Шпорлюка, Г. Сетон–Вотсона, Ю. Каменки), психологів (Б. Ф. Поршнева, І. Г. Дубова, А. П. Наминач).

Дуже широко представлена проблематика дослідження саме українського націоналізму в сучасній вітчизняній філософській літературі, зокрема, в дослідницьких роботах Н. Гончарової, Р. Додонова, В. Жмири, Ф. Канаха, І. Кресіної, В. Кушнірука, В. Лісового, Г. Лозко, Т. Мартинової, Ю. Міндюка, І. Музики, Л. Нагорної, О. Нельги, В. Огірчука, В. Панібудьласки, О. Пашкової, П. Панченка, В. Потульніцького, Б. Попова, С. Пролєєва, О. Проценка, В. Пустотіна, М. Степико, В. Степаненка, В. Тарана, П. Тронька, І. Усенка, В. Холодного, П. Швидкого, М. Шульги, А. Шевченка, О. Штовкіша та ін.

Такий широкий розгляд проблеми з одного боку, полегшує завдання нашого дослідження, формуючи розмаїту картину об'єкта, що вивчається, а з другого – утруднює його, в тому сенсі, що викладені в наукових працях позиції дуже часто є досить суперечливими і, навіть,

взаємно виключають одна одну. Тож, метою дослідження є осмислення різноманітних інтелектуальних концепцій та систематизація, у першому наближенні, сутнісних характеристик українського націоналізму з огляду на його роль у минулому, сучасному та майбутньому просторі життєдіяльності української нації.

Питання «Що собою являє націоналізм?» перманентно не є простим для відповіді. Широко відомі визначення націоналізму, що абсолютизують ті чи інші атрибути національного життя. Так, зокрема, М. Білінг стверджує, що «Национализм в широком смысле слова понимается как понятие, охватывающее способы воспроизводства национальных государств» [3]. Б. Андерсон стверджує, що «национальность, а разом з нею і націоналізм є особого роду культурними артефактами» [1]. А. Макклінток наголошує, що «национализм с самого своего возникновения конституировался, как гендерный дискурс и не может быть понят вне этого» [15]. Е. Геллнер, розглядає націоналізм, як «политический принцип, требующий совпадения национальной общности и государства» [6]. Для Е. Сміта «национализм – это идеологическое движение, стремящееся добиться или поддержать автономию, единство и идентичность социальной группы, предназначенной стать нацией» [16]. В. Коротеєва, береться звести до купи всі прояви націоналізму, стверджуючи «национализм – это политическое движение, стремящееся к завоеванию или удержанию политической власти и оправдывающее эти действия с помощью доктрины национализма» [11].

З нашої точки зору, націоналізм – це певна форма ментальності, яка саме і визначає існування націй. Дійсно, факт існування націй є об'єктивним та очевидним. Що ж формує та визначає факт існування нації як єдності? Спільність території, спільна мова, кровна спорідненість тощо – все це лише ознаки, що визначають схожість людей, які складаються у націю. А схожість не завжди веде до інтеграції, до єдності. Насправді, існування нації визначається наявністю національної самосвідомості, тобто усвідомленням себе частиною цілого національного організму. Саме національна самосвідомість і є націоналізмом у найширшому розумінні цього слова.

Чи можна виділити дещо спільне, що є властивим всякому націоналізмові як такому? На наш погляд, є дві суттєві ідеї, які безперечно містять в собі націоналізм. По-перше, ясне виділення «своїх» із всього іншого світу, з категоричним імперативом збереження, відстоювання, примноження «свого» перед потенційною загрозою зі сторони оточуючого середовища, яке дуже часто є ворожим до нації як надособистісного організму. По-друге, націоналізм в самій своїй ідеї орієнтований на нівелювання всіх внутрішніх конфліктів, починаючи від міжособистісних – закінчуючи класовими, адже в протилежному випадку руйнується національна єдність, зменшується здатність нації відповідати на виклики зовнішнього середовища. Ці два принципи є сутнісними якими націоналізму як такого, все інше – це специфіка того чи іншого національного руху.

Конкретні прояви націоналізму залежать від безпосередніх обставин життєдіяльності тієї чи іншої нації. У період благополуччя нації націоналізм переважно проявляється як почуття гордості і спорідненості зі своєю нацією, її культурним та творчим потенціалом. При постанні перед нацією значних проблем, складних

зовнішніх та внутрішніх викликів, націоналізм перетворюється в інструмент мобілізації, захисту єдності нації – перетворюється в певну ідеологію самозахисту. І ця ідеологія самозахисту, при певних обставинах, може перерости в надзвичайно агресивну, радикальну форму світосприйняття і діяльності, що співзвучна «фашизму».

Таке розуміння сприяє розгляду націоналізму у динаміці його існування, з урахування конкретно-історичних умов розвитку тієї чи іншої нації, а також забезпечує можливість більш глибокого аналізу сутнісних характеристик націоналізму, вектор його змін та трансформацій.

Термін «націоналізм» з'являється в українській публіцистиці приблизно у 80–90-ті роки XIX ст. Тоді це слово ще не мало специфічного ідеологічного забарвлення й ототожнювалося з певними почуттями, культурною ідентичністю або ж діяльністю, спрямованою на захист культурних та (іноді) політичних прав нації. В полеміці Б. Грінченка і М. Драгоманова (1892–1893), присвяченій проблемам українського руху, «український націоналізм» здебільшого згадувався саме в такому контексті, як альтернатива «шовінізмові» [2]. Наприклад, Б. Грінченко в «Листах з України Наддніпрянської» вирізняє серед українських діячів «формальних націоналістів», які «виявляють прихильність до всього українського: до української мови, до української літератури, навіть до української одягу, – але й тільки...», та «свідомих українських націоналів-народолюбців», або, як згодом стали їх називати, «національно свідомих» українців [2].

Однак, невдалі державотворчі змагання українського народу у 1917–21 роках каталізували радикалізацію поняття «український націоналізм». Це поняття досить активно вживали діячі українського руху, які справді висловлювали деякі радикально-націоналістичні, ксенофобські ідеї. У 1920-х рр. націоналістичні гуртки були ще почасти ареною дискусій і духовних шукань. Але у 1930-х рр. інтелектуальний рівень націоналістичного середовища помітно знизився. Пропагандисти-ідеологи, без особливого наукового підґрунтя, з самовпевненістю підходять до вирішення глобальних проблем. Характерний був стиль цих писань: пафос, гучні слова та нахил до поетичних кліше, переважно з віршів націоналістичних бардів і творів Д. Донцова. Ірраціоналістична настанова націоналізму приглушувала тверезу, критичну думку, утруднювала орієнтацію у складній дійсності та вміння приймати відповідальні рішення й виправляти зроблені помилки.

Очевидно, саме з цього часу, насамперед в політичній свідомості української інтелігенції, закарбувалося розуміння «українського націоналізму» як радикальної ідеологічної течії і політичного руху з виразними елементами національної винятковості, агресивності і ксенофобії. Після поразки української революції 1917–1921 рр. термін «націоналізм» був досить швидко монополізований радикальними націоналістичними напрямками в українському русі як на еміграції, так і на тих етнічних українських землях, що опинилися у складі держав-сусідів. Довгий час націоналістичні сили спрямовували весь свій потенціал виключно на боротьбу «проти окупантів», використовуючи методи партизанської війни, терористичні дії, акти громадянської непокорності тощо. Мета – вільна та незалежна Україна – виправдовувала будь-які засоби.

З моменту проголошення незалежності України, на нашу думку, почався новий відлік розвитку «українського націоналізму». Стала очевидною головна його вада – недостатність конструктивного потенціалу, який став би помічником у процесі розбудови держави. У всій повноті проявилися слабкості сучасного «українського націоналізму», які засвідчує сучасна практика життєдіяльності українського суспільства в усіх ключових сферах: політичній, економічній, культурній та ін. Серед цих слабостей наголосимо на найбільш типових, що суттєво заважають реалізувати потенціал українського націоналізму, насамперед, як потужного каталізатора об'єднання суспільства у період його реформування та закладення основ успішного подальшого розвитку.

По–перше, спрямованість у минуле. Минуле є не просто вектором сучасного українського націоналізму, воно є, за великим рахунком, єдиним полем його реальної зацікавленості. Це виявляється, приміром, у тому, що акції українських націоналістів майже завжди проводяться з приводу історичних дат, а реальна діяльність багатьох націоналістичних організацій часто обмежується історичними дослідженнями. Часто намагання актуалізувати в свідомості націоналістів проблеми сучасності викликають навіть роздратованість, адже відривають від цікавої справи копірвання в історичному минулому.

По–друге, вторинність – означає не самодостатність, внутрішню залежність і спрямованість на який–небудь зовнішній об'єкт. Тобто, позиція сучасних українських націоналістів дуже часто (якщо не завжди) формувалася не за якоюсь власною внутрішньою логікою, а лише на основі простого антагонізму по відношенню до зовнішнього об'єкту. Якщо Росія проти НАТО – то ми маємо вступити в цю організацію! Якщо в СРСР була планово–адміністративна економіка, то у нас має бути абсолютно вільний ринок і то якнайскоріше! Справа тут навіть не так у суті самих питань, як у самій їх постановці та способі мислення, який не є самодостатнім і будувється за принципом – аби як, але не так!

Травматичний досвід співжиття з Росією викликав появу комплексу, який знаходить своє вираження саме у такій вторинності дій і бажанні втечі куди завгодно, аби тільки подаль від демонічного архетипу Москви як уособлення «метафізичного зла» – центрального елементу ретронаціоналізму.

По–третє, ілюзорність – означає безоглядну та наївну віру в те, що як тільки вдасться донести до «широких зденационалізованих мас» якесь майже сакральне знання (яке знову ж таки, майже завжди стосується інтерпретації історичних подій минулого), то це автоматично призведе до їх (мас) прозріння та навернення до українського націоналізму. А ситуація, коли це «сакральне» знання не призводить до очікуваного ефекту, викликає в українського націоналіста болоче нерозуміння і розгубленість.

По–четверте, односторонність – зведення усього спектру проблем, які потребують вирішення в українському соціумі, до так званих «гуманітарних» питань (насамперед, мовного питання), і розуміння національної культури як примітивної «шароварщини» та творчої самодіяльності.

Вказані риси заганняють традиційний український націоналізм, а скоріше традиційний етнонаціоналізм, у неконструктивну площину. На зміну традиційному

етнонаціоналізму, який не здатний надати відповіді на виклики сучасності, повинен прийти оновлений націоналізм з позитивною програмою розбудови і реформування української держави. Дуже важливим фактором для цього є формування однорідної національної політичної еліти, у якої б було наявне дуже сильне національне почуття – почуття національної ідентичності – і яка була б у спроможності передати це сильне почуття всьому народу. Якщо еліта спроможна це зробити, то з'являється можливість проводити навіть найбільш радикальні реформи, і населення їх підтримує. Це відбувається тому, що націоналізм здатен справляти такий же вплив на суспільство як і, наприклад, релігія. Населення отримує можливість думати про щось більш високе ніж власна вигода, і тому свідомо йде на якісь жертви в ім'я загального блага.

Яскравим прикладом цього, за переконанням відомого британського дослідника А. Левіна можуть слугувати країни Центральної та Східної Європи, прибалтійські країни. Як зазначає вчений, всі болючі реформи, котрі їм довелося провести, були в дуже великій мірі мотивовані саме націоналізмом – намаганням позбавитися від нав'язливого домінування Москви. Вони б ніколи не зробили і частини того, що їм вдалося зробити за минулі роки. Якщо в цих країнах не було націоналістичного руху. Безперечно, що були й інші фактори, зокрема, допомога країн Заходу, але без внутрішнього зусилля «суспільного прориву» не відбулося б [4].

Націоналістам, націоналізму завжди ставили у вину те, що вони стверджують «примат однієї нації над іншими». Але, якщо ми говоримо про націоналізм як ідеологію розбудови держави у відповідності з національним духом, то це може бути відносно гуманна і прийнятна ідеологія, не агресивна по відношенню до інших народів. Без держави ж націоналізм дійсно набуває рис агресивності, ворожості, деструктивності, адже вступає в силу захисний механізм нації і витісняючи творчий потенціал.

Загалом постання української державності в новітній історії дуже багато в чому завдячує націоналізму, який вкорінений в українській нації, за великим рахунком, не як результат якихось наукових узагальнень і теоретизувань окремих діячів різного масштабу, а як узагальнений досвід нації, практика національно–визвольної боротьби, світоглядна та емоційна складова буття нації. Велику роль тут відіграє відновлення автентичного статусу української мови як національної душі та духу українства [9]. Саме націоналізм визнає цінність національної єдності та проголошує ідеал народного суверенітету. Поява незалежної України засвідчує, що незважаючи на те, що протягом значного періоду часу українцям зовні нав'язувалися принципи космополітизму та національного нігілізму, нація зберегла фундаментальні основи свого буття. Але зовнішній ідеологічний вплив призвів до того, що українська нація не вповні готова послідовно стверджувати національний ідеал в процесі державотворення та трансформації суспільства. Це багато в чому зумовлюється рисами національного характеру – специфічним споглядальним індивідуалізмом, що суттєво впливає на формування та спрямування політичної активності українців [8].

Існування та успішний розвиток української нації можливий лише при високому рівні національної самосвідомості у переважній більшості чи абсолютній

більшості громадян України. При чому високий рівень національної самосвідомості має на увазі обов'язкову громадянську свободу. Оскільки особистість з високим рівнем самосвідомості навряд чи погодиться з політичним або соціальним безправ'ям.

Обов'язковим елементом громадянської свідомості є патріотизм. Таким чином є необхідність визнання синтезу націоналізму та принципу народного суверенітету як запоруку успішності державотворчих та трансформаційних процесів в Україні. Треба усвідомити, що інтерес нації – це найвища домінанта, всі інші інтереси – класові, релігійні, партійні та ін. – це лише похідні від цієї домінанти і не можуть претендувати пріоритетність.

Національний інтерес не обмежується в площині виключно соціальної чи економічної політики, оскільки національний організм є дуже складним феноменом і внутрішньо він не буде нормально функціонувати при наявності такої обмеженої політики. Не дивлячись на надзвичайну важливість проблем соціального та економічного облаштування, вони є лише одними з компонентів проблем державності нації. Звуження державних проблем до економічних та соціальних, зокрема в Україні, погрожує зростанням дезінтеграційних процесів у суспільстві.

При всьому вищесказаному виникає комплекс проблем пов'язаний з співіснуванням націоналізму, який покликаний відстоювати національний інтерес, та демократією, яка покликана забезпечити громадянську свободу, надати можливість самореалізації особистості в межах певних прав та обов'язків.

Слід сказати, що власне під впливом демократії зароджувалися сучасні національні рухи. Тільки при існуванні демократії забезпечена повнота розвитку нації. Але коли демократію роблять абсолютизованою ідеологією та інструментом для досягнення вузькокорпоративної мети окремою групою людей чи окремою країною, то це може мати непевні наслідки. Принцип демократії може абсолютизуватися і протиставлятися національним інтересам. Криза сучасної української демократії якраз і обумовлена тим, що при намаганні швидко та бездумно скопіювати європейські основи демократичного ладу не були враховані реальна специфіка стану нації та її національні інтереси, внаслідок чого виникли фундаментальні проблеми для нації: глибока політична криза, гуманітарна криза тощо. Але це не значить, що демократичний устрій повинен протиставлятися національним основам, конструктивному націоналізмові. Сам український націоналізм повинен стати тим механізмом, який би адаптував принципи демократії до української реальності. Націоналізм не повинен заміняти демократію, він повинен допомогти молодій українській демократії позбавитись від тих деформацій, які з'явилися завдяки протиставлення демократії національним інтересам. Загалом, сліпе копіювання відірваних від реалій умоглядних конструкцій (нехай і з найкращих іноземних зразків) та чужого досвіду майже ніколи не дає позитивного результату. Нав'язування принципово нових стереотипів поведінки не тільки зробить менш ефективним функціонування всієї системи суспільних відносин, але й поставить під сумнів саме її існування. Хоча нація, як відкрита система, обов'язково обмінюється з зовнішнім середовищем інформацією, енергією, речовиною, відчуває вплив зовнішнього середовища та сама впливає на нього, однак, порушення пропорцій цього взаємовпливу має деструктивний характер

для системи. До того ж будь-яка природна система у процесі власної трансформації, практично завжди, спочатку використовує внутрішні ресурси, доповнюючи їх в разі необхідності зовнішніми. Тому національна самосвідомість, насамперед, в усобленні її генеруючого ядра – національної еліти, через формування національної єдності покликана орієнтувати націю на інтенсифікацію, перш за все, власних ресурсів. Саме такий підхід повинний стати ключовим для формування життєздатної концепції українського націоналізму.

Таким чином, приходимо до висновку, що головним завданням і перспективою для розвитку націоналізму в Україні на сучасному етапі є формування національної єдності, але не за рахунок абсолютизації етнічних факторів, які часто сприяють перманентним конфліктам у не моноетнічному просторі, а за рахунок пошуку та пропаганди спільних національних інтересів, що відкриті для усвідомлення і прийняття найширшими верствами населення країни без огляду на їх конфесійну належність, етнічне походження тощо. Кожен хто живе і працює на українській землі має отримати світоглядний фундамент, який би дозволив каталізувати процеси розвинення національної самосвідомості та національної самоідентифікації, що обов'язково призведе до інтенсифікації інтеграції суспільства та збільшення його творчого та виробничого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон. – М.: Канон–Пресс–Ц, 2001. – 523 с.
2. Сохань П., Грінченко Б. – М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу [Електронний ресурс] / П. Сохань. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/drag/drag201.htm>
3. Биллинг М. Нации и языки / М. Биллинг // Логос. – 2005. – Вып.4 (49). – С.182.
4. Биков П. Хороший плохой национализм [Электронный ресурс] / Биков П., Власова О. – Режим доступа: http://expert.ru/expert/2005/18/18ex-liven1_5670.
5. Воронкова В. Г. Нація і держава: політологічний аналіз / В. Г. Воронкова // Ідеологія державотворення і суспільствознавча наука: тези доповідей на Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 10-річчю незалежності України (31 травня 2001 р.). – Запоріжжя: Просвіта, 2001. – С.41–44.
6. Геллер Э. Нации и национализм / Э. Геллер; пер. с англ. Бредниковой Т. В., Тюнькиной М. К.; Ред. и послесл. Крупника И. И. – М.: Прогресс, 1991. – 794 с.
7. Дичковська Г. Український індивідуалізм і проблеми державотворення / Дичковська Г. // Філософська думка. – 2003. – №4. – С.90–102.
8. Смельяненко Є. О. Проектувальна активність особистості: моделювання соціально-політичної поведінки / Є. О. Смельяненко // Особистість у дискурсі саморозгортання інформаційної цивілізації: монографія; під ред. В. П. Бега. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С.231–335.
9. Смельяненко Є. О. Російська мова як лінгва франка в Україні: семантичне навантаження та функціональна роль / Є. О. Смельяненко // Гілея (науковий вісник): Зб. наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – 2016. – Вип.104. – С.107–111.
10. ЖМИР В. НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ТА ДЕРЖАВНІСТЬ / В. ЖМИР // ВІСНИК АН УКРАЇНИ. – 1993. – №10. – С.70–79.
11. Коротеєва В. Существуют ли общепризнанные истины о национализме? / В. Коротеєва. – М.: Наука, 2004. – 188 с.
12. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття / Б. Кравченко. – К.: Основи 1997.
13. МОФА С. О. НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ДИС. ... КАНД. ФІЛОС. НАУК: СПЕЦ.: 09.00.03. – СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ // С. О. МОФА. – ЗАПОРІЖЖЯ, 2004. – 193 с.
14. ОХРИМОВИЧ Ю. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ (ВІД ПОЧАТКУ

XIX СТОЛІТТЯ ДО МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА) / ЮЛІАН ОХРИМОВИЧ. – ЛЬВІВ: НОВІТНЯ БІБЛІОТЕКА, 1922. – 120 С.

15. McClintock A. No Longer in a Future Heaven: Nationalism, Gender, and Race / McClintock; A. G. Eley, R. G. Suny (Eds.). – Becoming National: A Reader. New York, 1996. – 329 p.

16. Smith A. D. Nationalism and modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism / Smith A. D. – London and New York, Routledge, 1998. – 764 p.

References

1. Anderson B. Voobrazhaemye soobshhestva. Razmyshlenija ob istokah i rasprostraneniі nacionalizma / B. Anderson. – M.: Kanon-Press-C, 2001. – 523 s.

2. Sohan' P. Grinchenko B. – M. Dragomanov. Dialogy pro ukrai'ns'ku nacional'nu spravu [Elektronnyj resurs] / P. Sohan'. – Rezhim dostupu: <http://litopys.org.ua/drag/drag201.htm>

3. Billig M. Nacii i jazyki / M. Billig // Logos. – 2005. – Vyp.4 (49). – S.182.

4. Bikov P. Horoshij plohoj nacionalizm [Elektronnyj resurs] / Bikov P., Vlasova O. – Rezhim dostupa: http://expert.ru/expert/2005/18/18ex-liven1_5670.

5. Voronkova V. G. Nacija i derzhava: politologichnyj analiz / V. G. Voronkova // Ideologija derzhavotvorenija i suspil'stvoznavcha nauka: tezy dopovidej na Vseukrai'ns'kij naukovо-praktychnij konferencii, prysvjachenij 10-richchju nezalezhnosti Ukrai'ny (31 travnja 2001 r.). – Zaporizhzhja: Prosvita, 2001. – S.41–44.

6. Gellner Je. Nacii i nacionalizm / Je. Gellner; per. s angl. Brednikovoj T. V., Tjun'kinoj M. K.; Red. i poslesl. Krupnika I. I. – M.: Progress, 1991. – 794 s.

7. Dychkovs'ka G. Ukrai'ns'kyj indyvidualizm i problemy derzhavotvorenija / Dychkovs'ka G. // Filosofs'ka dumka. – 2003. – №4. – S.90–102.

8. Jemel'janenko Je. O. Proektual'na aktyvnist' osobystosti: modeljuvannja social'no-politychnoi povedinky / Je. O. Jemel'janenko // Osobystist' u dyskursi samorozgortannja informacijnoi' cyvilizacii: monografija; pid red. V. P. Beha. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2012. – S.231–335.

9. Jemel'janenko Je. O. Rosijs'ka mova jak lingva franka v Ukrai'ni: semantyczne navantazhennja ta funkcional'na rol' / Je. O. Jemel'janenko // Gileja (naukovyj visnyk): Zb. naukovyh prac' / Gol. red. V. M. Vashkevych. – 2016. – Vyp.104. – S.107–111.

10. Zhmyr V. Nacional'na samosvidomist' ta derzhavnist' / V. Zhmyr // Visnyk AN Ukrai'ny. – 1993. – №10. – S.70–79.

11. Koroteeva V. Sushhestvujut li obshhepriznannje istyny o nacionalizme? / V. Koroteeva. – M.: Nauka, 2004. – 188 s.

12. Kravchenko B. Social'ni zminy i nacional'na svidomist' v Ukrai'ni XX stolittja / B. Kravchenko. – K.: Osnovy 1997.

13. Mofa S. O. Nacional'na samosvidomist' jak chynnyk derzhavotvorenija: dys. ... kand. fylos. nauk: spec.: 09.00.03. – social'na filosofija ta filosofija istorii // S. O. Mofa. – Zaporizhzhja, 2004. – 193 s.

14. Ohrymovych Ju. Rozvytok ukrai'ns'koi' nacional'no-politychnoi' dumky (vid pochatku XIX stolittja do Myhajla Dragomanova) / Julian Ohrymovych. – L'viv: Novitnja biblioteka, 1922. – 120 s.

15. McClintock A. No Longer in a Future Heaven: Nationalism, Gender, and Race / McClintock; A. G. Eley, R. G. Suny (Eds.). – Becoming National: A Reader. New York, 1996. – 329 p.

16. Smith A. D. Nationalism and modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism / Smith A. D. – London and New York, Routledge, 1998. – 764 p.

Mofa S. O., PhD in Philosophical sciences, Senior lecturer of Sociology Department of Zaporizhzhya National University (Ukraine, Zaporozhye), smofa@mail.ru

Nationalism and its role in contemporary Ukrainian society

An attempt copyright analysis of formation and development of Ukrainian nationalism as a phenomenon in the Ukrainian society, its present. The aim of the study is to comprehend the different concepts and intelligent ordering, to a first approximation, the essential characteristics of Ukrainian nationalism, given its role in the past, present and future of the Ukrainian nation space activity. According to the results of the analysis suggested a vision of the main essential characteristics of Ukrainian nationalism and perspective directions of development in the context of globalization and the transformation of social processes in Ukraine.

Keywords: nationalism, patriotism, nation, national identity, the state, globalization, national idea, national elite, ideology, national unity government.

* * *

УДК 323.1(477)

Мулярчук Є. І., кандидат філософських наук, старший науковий співробітник, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України (Україна, Київ), muliarchuk.yevhen@gmail.com

ПОКЛИКАННЯ У СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ: ІНДИВІДУАЛЬНІ ДУМКИ ТА ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА ФЕНОМЕНА

Покликання особистості є важливим чинником існування культури та суспільного життя, визначаючи нематеріальну мотивацію до діяльності, спрямованої не лише на самореалізацію людини, але й на участь у суспільному житті та на досягнення морально-духовних ідеалів. Метою представленого дослідження є встановлення значення чинника покликання у професійному та життєвому виборі української молоді, зокрема для студентів педагогічного профілю, а також аналіз структури самого феномену покликання. Результати проведеного опитування переконливо показують значимість ідеї покликання для молодих людей в Україні. А застосований метод глибинних інтерв'ю дозволив розкрити особливості індивідуального розуміння покликання і зробити висновок про наявність сталої структури виявлення цього феномену у вигляді єдиності елементів: бажання-здібності-реалізація-благо. Дослідження відкриває перспективи подальшого вивчення феномену покликання.

Ключові слова: феномен покликання, професійний вибір, педагогічна освіта, нематеріальна мотивація, самореалізація, суспільна користь, благо.

Про покликання можливо вести мову в різних сенсах. Це особисте покликання митця, покликання професіонала, служителя церкви, людини відданої певній справі у житті. Також нерідко це поняття застосовується у колективному сенсі – покликання цілого народу або якоїсь групи людей. Аналізу теми покликання та її позиціонуванню у соціальній думці присвячено праці Макса Вебера, який в кінці 19 та на початку 20 століття досліджував соціально-економічну історію, соціально-культурні аспекти політики та релігійного життя [1, с. 644–735]. Зокрема, вивчаючи протестантську етику та еволюцію капіталізму, німецький філософ та соціолог проаналізував процес секуляризації покликання від його первинно релігійного значення до входження у світську мораль професійної діяльності, яка поширювалася у країнах Західної Європи та в США [2]. Взагалі, історія поняття покликання потребує окремого вивчення. У цій статті розкривається те, як покликання розуміють молоді люди, які обирають фах навчання та майбутню професію в Україні.

В науковій літературі концепт покликання не визначено строго. У нашому дослідженні ми пропонуємо таке формулювання: **покликання – це смислове ціле, яке об'єднує особисті бажання, здібності, діяльність для їх реалізації та оцінку досягнених результатів відповідно до розуміння людиною особистісного, суспільного або духовного блага, на яке вони спрямовані.** У подальшому викладі це визначення буде обґрунтоване шляхом опису аналізу безпосереднього досвіду людей, їх розповідей про свій професійний та життєвий вибір.

В українському суспільстві гостро стоїть проблема самовизначення особистості – соціальні структури нестали, величезна міграція населення, непевність та незабезпеченість перспектив індивідуального існування спонукає відповідати на питання про те місце у світі, яке не просто кожен знайде чи займе, але створить і облаштує на свою відповідальність та ризик, і працює у своїй справі послужить спільноті, долучившись до благо-устрою спільного людського світу. Власне йдеться про те, щоб особисте покликання стало основою громадянського самовизначення людини.

Також уваги до теми покликання потребують певні сфери суспільного життя та діяльності, де моральна,